

I. BÖLÜM

Yunanistan'a yayılması (İ.Ö.1150'ler) ve adalar üzerinden Anadolu kıyılarına ulaştıktan sonra, çok daha uzakta bulunan ülkelere yayılmaya başlayan Dorlar'ın, Illiada¹ ve Odysseia'da², Mısır, Libya, Habeşistan ve Akdeniz'in kuzey kıyılarından geçtiğinden söz edilmektedir³. Akhalar Döneminde belirlenen ticari yollar izlenerek İ.Ö.750-550 yılları arasındaki kolonizasyon dönemi izlemiştir⁴. Ticaret-kolonizasyon hareketleri ile birlikte Doğu kültürü, Kıta Yunanistan'dan İtalya'ya, Sicilya'ya kadar yayılmış, kültürler harmanlanmıştır.

Korinth, Güney İtalya'da Syrakusai, Sicilya'da Korkyra, Akrai, Kasmenai; Marmara'da Kamarina, Potidea; Çanakkale Boğazı'nda Abydos, Sestos'un karşısında Kyzikos, Gemlik Körfezi'ndeki Khios, Amysos (Samsun), Kerasos (Giresun), Sesamos (Amasra), Kytoros (Cide), Abonou Teiklos (İnebolu), Kotyora (Ordu), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi), Miletos'u kurmuştur⁵. Kolophonlular Gemlik Körfezi'ndeki Mirlea (Mudanya), Lampsakos (Lapseki), Phokaia, Korsika'da Alain, Paestum yakınında Velia, Marsilya ve İspanya'nın doğu kıyılarında koloni kurmuşlardır⁶. Khalkisliler, Campania bölgesinde Kyme (Cumae), Sicilya'da Naksos, Katania ve Ortygia'yı, Sicilya'nın kuzeyinde Messana adını alan Zankle, Mylai ve Khimera, Zankle'nin karşısında Region'u kurarlar⁷. Megaralılar, Doğu'da Megara Hyblaia ve güneyde Selinus'u; Rodoslular güneyde Gela ve Akragas'ı; diğer İon kolonileri Apollonia, Mesembria, Tomoi (Köstence), İstros, Dinyestr ağzında Tiras, Bug ağzında Olbia, Kırım Yarımadası'nda Teodosia, Kimmeria Boğazı'nda Pantikapaion (Kerç), Phanagoreia, Azak Denizi'nde Don ağzında Tanais, Karadeniz'in doğu kıyılarında ise Dioskurias'ı; Kyme, Side; Argos, Aspendos (Belkıs) ve Perge

¹ Homeros, *Illiada*, Türkçesi: A. Erhat, Ankara, 2006, III 278, 307.

² Homeros, *Odysseia*, Türkçesi: A. Erhat, Ankara, 2004, 4, 64, 429.

³ E. Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, İzmir, 1998, 309-406.

⁴ A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, Ankara, 1991, 155.

⁵ Mansel, 1991,155.

⁶ N.Özkan, "Este Hanedanı Kayıtlarında Osmanlı Devleti-I" *EJOS*, 3, 2002,13.

⁷ R. M. Cook, *Greek Painted Pottery*, London, 1992, 68.

(Aksu), Kilikia'da Nagydos (Bozyazı) ve Kelenderis (Gilindere), Kuzey Suriye'de Al-Mina'yı (Süveydiye) kurmuşlardır⁸.

Bu dönemde Attika'daki atölyelerde en çok üretilen form, Korinth'te olduğu gibi aryballoslardır. Daha sonra olpe, alabaston, pyksis, amphora, kotyle, oinokhoe ve tabaklar gelmektedir⁹. Aryballoslar, Attika'da Protoattik Dönemden itibaren çok rastlanan bir kap türüdür. İçerisine parfüm gibi kozmetik sıvılar konuyordu. Bunların biçimlerinde ve bezeme stillerindeki gelişme kesin kronolojinin oluşmasını sağlamıştır. Aryballoslar, Erken Protoattik Dönemde geniş kaideli ve küresel gövdeli bir biçime sahiptirler. Orta Protoattik Dönemde konikal, Geç Protoattik Dönemde ovoid gövdeli bir biçim alırlar. Geçiş Döneminde formlar büyür, genişler ve kabalaşır. Bu tip kapların Girit'ten esinlenerek ortaya konduğuna dair görüşler vardır. Aryballoslardaki Doğulu küresel formlar, Erken Protoattik Dönemde olduğu kadar, E. Akurgal'ın belirttiği gibi, Erken Attik Döneminde bile Doğulu örneklerle bağlantılıdır¹⁰.

1.1. Oryantalizan Dönemde Attika'da Kültürel ve Siyasal Durum

Yunan kolonizasyon hareketinin nedenleri çok ve çeşitlidir. Bu nedenlerin başında küçük bir ülke olan Yunanistan'ın büyük bir kısmının dağlık ve tarıma elverişli az toprağa sahip oluşu gelmektedir. Orta Çağ'ın başlarında tarımın yanında ticaretle de uğraşan Anadolu'nun tersine, Yunanistan topraklarının birkaç kuşak sonra yetersiz kalacağı düşünülmesi de etkili olmuştur. Hesiodos'un ailelere fazla çocuk yapmamalarını tavsiye etmesine ve sakat doğan çocukları ücra yerlere bırakma geleneğinin Yunan dünyasında yayılmasına rağmen, nüfusu günden güne artan kabilelerin toprak ihtiyacının, Spartalılar'ın Messenia'da yaptıkları gibi, ya komşu ülkeleri istila etmek ya da denizaşırı ülkelerde yeni topraklar elde etmekle giderilebileceği düşünülmüştür¹¹. Yunanistan'da genişlemek birçok kabileler için mümkün olmadığından, belirli bir kültür aşamasına eriştikten sonra nüfus fazlasını deniz yoluyla dış ülkelere taşımak zorunda kalmışlardır. Bu denizaşırı göçler, Akhalar

⁸ R.G.Gürtekin, *Dakyleion'dan Ele Geçen Oryantalizan Dönem Seramikleri*, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İzmir,1992,93.

⁹ B.Hürmüzlü, 1995,24.

¹⁰ M.Akurgal, 1997,135.

¹¹ T. J. Dunbabin, "The Early History of Corinth" *JSH* 68, 1948, 59-69.

zamanındaki İon göçlerinin ya da Dorlar'ın adalar ve Anadolu'nun güneybatı kıyılarına yayılmaları gibi yeni bir oluşum değildi. Fakat İ.Ö.8.yüzyılın ortalarına doğru ilk önce Yunanistan'da başlayan kolonizasyon hareketinin özelliği, Yunanlılar'ın Akdeniz ve Karadeniz'in en uç köşelerine kadar sokulmaları ve tarihleri olmayan ilkel kavimler arasında yerleşerek Yunan kültürünü geniş bir alana yaymış olmalarıdır.

Kolonizasyon hareketlerinde, Yunanistan'daki ekilebilir arazinin kısıtlı olmasının yanı sıra, daha sonraki dönemlerde ticari ve ekonomik nedenler de büyük rol oynamıştır. Yunanistan'ın doğusunda ticaret ve sanayi ilerledikten sonra, kendilerine gerekli olan ham maddeleri elde etmek, aynı zamanda sanayi mallarına yeni pazarlar bulmak üzere, elverişli yerlerde koloniler meydana getirmeyi yararlı bulmuşlardır. Sikke ekonomik hayatta önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Anadolu kıyılarındaki Yunan şehirleri ise geniş hinterlandları aracılığıyla Anadolu ve Ön Asya ile eskiden beri ticaret ve kültür ilişkilerinde bulduklarından, Yunanistan şehirlerinden sonra, Lydia Krallığı'nın bu ticarete engel olmaya başlaması üzerine, ekonomik hayatlarına yenilik getirmek amacıyla koloni kurma ihtiyacı duymuşlardır.

İ.Ö.8.yüzyılda Kıta Yunanistan'daki yerel yerleşimler zengin alüvyon kıyılara, verimli ovalara, önemli limanlara sahip yerlere ulaşmayı istemişlerdir. Lekhaion Limanı gibi zengin limanların varlığı ve Bu dönemde doğu kökenli ticaretin artmasıyla sömürgelerini deniz aşırı genişletip, Korphu ve Sicilya'ya kadar uzanmışlar, kolonizasyon hareketi ile giderek zenginleşmişlerdir¹². Attika üretimi mallar, denizciler aracılığıyla diğer kentlerin zenginlerine ulaşmıştır.

Attika konum olarak eşkenar üçgen şeklinde denize doğru uzanan, iyi korunmuş limanlara sahiptir. İçinde İlisos ve Kephisos ırmak vadileri gibi oldukça geniş düzlükler bulduran Attika, kolonizasyon öncesinde Eleusis dışta kalmak üzere, İ.Ö.9.yüzyılda Atina kralının hegemonyası altında birleşmiş ve Metonditler ailesinin elinde olan bu krallık İ.Ö.8.yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. Attika'nın çeşitli yerlerinde oturan ve aralarında bağlar ve teşkilat bulunan aristokratların, yavaş yavaş Atina'ya gelmeleri ve devlet işlerine karışmaya başlamalarının sonucunda, İ.Ö.8.yüzyılın başlarında kralın gücü azalmış, aristokratların nüfuzu günden güne

¹² Mansel 1991,155.

artmıştır. Krallar, Medontidler ailesi arasından aristokratlar meclisi tarafından seçilmeye başlamış, İ.Ö.8.yüzyılın sonlarına doğru, krallar devrilerek yerlerini ilk zamanlar yaşadığı kadar, sonraları on yıl, daha sonra yalnız bir yıl için seçilen ve *arkhon*¹³ adını taşıyan üç asil memura bırakmışlardır (İ.Ö.683/2)¹⁴. Bu siyasal devrimin kanlı devrimler sonunda değil, siyasal ve sosyal hayatın doğal gelişiminin sonucunda olmuş; kral yeni hükümete *arkhon basileus* olarak katılmış ve din işleriyle görevlendirilmiştir. Aristokratların egemenliği altına giren Atina, içinde meclislerin toplandığı, mahkemelerin kurulduğu ve özgür yurttaşların toplantılara davet edildiği büyük bir merkez olmuştur¹⁵. Çiftliklerini bırakarak Atina'da yerleşen aristokratlardan başka, buraya akın eden tüccar, sanayici ve zanaatkarlar Atina Akropolis'i'nin eteğindeki şehrin büyümesinde etken olmuşlardır. İlk zamanlar sadece kent devletini ifade eden *polis* kentin eteğine doğru genişletilmiş, tanrıların yurdu sayılan yer ise *akropolis* adını almıştır. İ.Ö.7.yüzyıl başlarında Atina'nın gelecekteki siyasal ve kültürel gelişimini sağlayacak temeller atılmıştır.

Orta Yunanistan'ın önünde ince şerit halinde uzanan, Khalkis ve Eretria gibi şehirlerde, tarıma elverişli topraklar, ormanlar ve madenler bulunmaktadır. Euboia Adası'nda İ.Ö.7.yüzyıl başlarında Thessalia asillerinin varlığı, İ.Ö.8.yüzyılda halkla arasındaki gerginlik yüzünden meydana gelen kolonizasyon hareketinin, halkının gemicilikte ileri gitmesini sağlamıştır¹⁶.

I. 2. Attika Sanatındaki Etkiler

Mimari alanda Attika'da Oryantalizan dönem boyunca, Arkaik dönemin güçlü yapılarına bir hazırlık niteliğinde erken evrelerinde ahşap, kerpiç ve geç evrelerinde taş kullanılarak yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Kolonizasyon döneminin mimarlığının asıl önemi, Yunan tapınak mimarisini ortaya koymuş olmasındadır. Attika'da küçük bir odadan oluşan uzun duvarları hafif eğri hat şeklinde megarona benzer yapılar, ahşap malzemelerle oluşturulmuş çatı, duvarları kerpiç kullanılarak örtülmüş yapılar dikkati

¹³ G. Thompson, *Tarih Öncesi Ege, II*, Türkçesi: Celal Üster, *Eski Yunan Toplumunu Üstüne İncelemeler*, İstanbul, 1991,79.

¹⁴ Mansel 1991,156.

¹⁵Thompson 1991,87.

¹⁶ Herodotos, 1973, Türkçesi: A.Erhat,Herodot Tarihi, İstanbul, 1973, 5-7,100.

çekmektedir¹⁷. Bu dönemin mimari kalitesi, Arkaik ve Klasik dönemlere oranla çok kalitesiz ve dayanıksız olduğu için, günümüze çok az yapı kalıntısı kalmıştır. Bu dönemdeki önemli tapınaklar arasında Thermon'daki Apollon Tapınağı (İ.Ö.640), Dorlar'a ait tapınakların temel gelişimini göstermektedir. Tapınak çok uzun ve dardır, sütunlar tek sıra halinde cellanın etrafını çevirir ve metopları pişmiş topraktan yapılan malzemelerle süslenmiştir. Bu dönemdeki dikkat çekici diğer bir yapı Prinias'taki küçük bir tapınaktır (İ.Ö.625–600). Tapınağın lentosu, olağanüstü yüksekliktedir. Arkaik Dönemde geliştirilerek güzelleştirilen tapınakların temelleri ahşap olarak Bu dönemde atılır ve hatta sütunlarda da ahşap malzemeler kullanılmıştır. Attika'da Athena Tapınağı'ndan söze ederken, Attika dışında Bu dönemde görülen önemli diğer yapılar Samos'ta Hera Tapınağı ve Sicilya'da Selinus C Tapınağı'dır¹⁸. Tapınakların metoplarında doğulu etkileri görmekteyiz. Savaş sahneleri, hayvan mücadeleleri konu olarak seçilmiştir.

Plastik sanatta, Atina ve çevresine yerleşen ancak yerli olmayan mücevher ustaları daha çok Girit ile ilişkilendirilebilir eserler üretmişlerdir. Yunan dünyasının uzun bir aradan sonra yeniden tanıdığı bir malzeme olan fildişinin kullanımı, bu ustaların yarattığı eserlerin, heykeltıraşlık sanatına doğrudan bir yansıması olduğu söylenemez. Doğu kökenli ikincil derecede işlenmiş fildişi eserler Ege'ye daha erken tarihlerde ulaşmışlardır, ancak yaklaşık İ.Ö.730'lara tarihlenen ve Atina'daki bir mezarda bulunan bir grup fildişi genç kadın heykelciği dolgun olmayan fizikleri dışında hem duruşları hem de çıplaklıkları ile doğulu Astarte figürlerini kopya etmişlerdir. Doğulu öncülerin aksine Atina'dan gelen bu figürler, Geometrik Dönemden tanıdığımız bir incelikte şekillendirilmişlerdir. Başlarındaki poloslarda meander bezemesi yer alır.

Belirtilmesi gereken diğer doğu kökenli bir eser grubu ise üç ayaklı kazanların bronz eklentileridir. İ.Ö. geç 8.yüzyıldan itibaren, Doğu'dan ithal edilen bu tip kazanların ağız kenarlarında, sirenler ya da içleri boş olan ve çekiçlenerek yapılan bronz aslan veya griphonlar yer alır. Siren eklentili kazanlar, özellikle merkez ve güney Yunanistan'da karşımıza çıkarlarken griphon eklentililer ise, özellikle Samos'tan

¹⁷ E. Akurgal, *Eski İzmir Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı I*, Ankara, 1993.

¹⁸ B.,Mawr, Marina Belozerskaya, Kenneth Lapatin, "Ancient Greece: art, architecture, and history" Los Angeles, Getty Publications, 2004,144-282.

tanınırlar. İnsan ya da hayvan formlarının Yunan anlayışında süsleme amacıyla da olsa küçük ölçekli plastik eserler olarak kullanılışı önemli bir aşamadır. Ancak gerçek heykellerden veya anıtsal tanıma uyan örneklerden çok uzakta eserler üretilmiştir. Bu dönemde heykelticilerde *dedalik stil* karşımıza çıkar. Adını Daidalos'tan alan bu stilin en önemli örneği kireç taşından yapılan ve *Auxerre Tanrıçası* olarak bilinen eserdir. Girit tarzında, her iki omuzu kaplayan yarım bir manto ile gerçekte madeni olan geniş bir kemer görülür. Figürün yüksek ve ince beli üzerinde alışılmadık bir biçimde ve oldukça düzgün şekillendirilmiş göğüsler göze çarpar, düz ve kıvrımsız olarak aşağıya inen eteğinde boyalı kısımları belirleyen kazıma süsler bulunur. Göğüslerin ortasına yerleştirilen el, muhtemelen bir tapınma jestini ifade eder. Ancak diğer yandan söz konusu hareketin doğudan tanıdığımız bereket tanrıçalarının göğüs tutma jestinden aktarılmış olabileceğini düşündürür. Eserde, göğüslerdeki balık pulu ya da tüy şeklinde yapılan süslerde olduğu gibi büyük oranda boya kullanılmıştır. Daedalik stili tanımlayan noktalardan bir diğeri de katı tek cepheliliktir. Heykelde sphenks veya erkek figüründe Dedalik stili belirlemek oldukça kolaydır. Bu stilde çoğunlukla peruk olarak tanımlanan saçlar, daha çok yatay dalgalar halinde işlenmişlerdir. Bir yönden kısmen doğulu ve Mısırlı saç işlenişine bağlı olan bu şema, Bu dönemdeki Yunan heykeltıraşlığında uzun ve dikkatle taranmış saçın tasviri için tercih edilmiştir. Yedinci yüzyılın ikinci çeyreğinde başlayıp yüzyılın sonuna kadar devam eden Daedalik stil taş, kil, fildişi eserlerde ve mücevher sanatında çok yoğun olarak kullanılmıştır¹⁹.

Elleri göğüslerine ya da kasıklarına yerleştirilmiş biçimde ve çıplak olarak cepheden tasvir edilen tanrıça figürleri, bir dizi pişmiş topraktan kalıp yapımı plaka üzerinde çok sevilen bir figür olan Astarte şeklinde özellikle Suriye'de sık görülmektedir. Kalıbın Yunan dünyasına tanıtılması, özellikle dedalik stille ilişkili figürler ile olan bağlantısından dolayı oldukça önemlidir. Bu sayede figürler seri halde üretilebilmiş, böylece sonuçta form klişeleşmiş ve figür tiplerinin de uzunca bir süre yaşamasına katkıda bulunmuştur. Atina'da fildişi örnekleri ile daha önceden karşılaştığımız çıplak tanrıça betimlemesi Girit'teki plakalarda kopyalanmıştır²⁰. Küçük ölçekli eserler daha büyük bir çeşitlilik, farklı kaynak ve gelenekler sergiler. Ayrıca bu örnekler kireç taşı, bronz ve fildişi işleme tekniklerinde gelişen becerileri ve kompozisyonlarında tasarlanmışlardır. Ölçek ve kullanılan malzemedeki farklılıklara

¹⁹J. Boardman, *Yunan Heykeli-Arkaik Dönem*, İstanbul,1991,12-20.

²⁰ Boardman 1991, 15.

karşın bütün bu denemeler, Yunanlı sanatçının daedalik stilden kendisini kurtarması ve özgür kalması konusunda ve anıtsal plastiğin gerçekleşmesi yolunda önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bağımsız birer figür halini alan, yani önceden olduğu gibi bir vazoda ya da eşyada aplike olarak kullanılmayan masif dökümden bronz eserler, pişmiş topraktan örneklerin yanında daha fazla bilgi verirler.

Doğu etkileri İ.Ö.7.yüzyılın ilk yarısında daha çok yoğunlaşmıştır. Bu dönemde doğu etkili seramikler yapılmaya başlanmıştır. Oryantalizan döneme damgasını vuran aryballos, alabaston gibi formların yanı sıra pyksis, kotyle, kernos, kyathos, kyliks, phiale, oinokhoe, olpe, mastos, lekythos, amphora, amphoriskos, tabaklar, kothon, lekane olarak bilinen kaseler, hydria, dinos, şişe, krater, pinaks, plastik vazolar üretilmiştir²¹. Oryantalizan Dönemde aryballoslar Anadolu'da Miletos²², Priene²³, Ephesos²⁴, Smyrna²⁵, Klazomenai²⁶, Sardeis²⁷, Daskleion²⁸, da çok sık olarak kullanılan form olmuştur. Bu dönemde, formlar ticaret kolonileri sayesinde Karadeniz, Akdeniz, Batı Anadolu kıyıları, Mısır, Fenike, Suriye, Kıta Yunanistan'ın batısı, Sicilya'da Selinus, Kyme ve İspanya kıyılarına kadar yayılım göstermişlerdir. Bu merkezlerin Attika ürünlerine olan beğenisi çoğu kez benzer eserler yapmalarına neden olmuştur. Başta Attika olmak üzere Boeotia, Euboea, Korphu, Ithakha, Rhodos, Sicilya, Smyrna, gibi seramik merkezleri Korinth benzeri güzel eserler ortaya koymuşlardır.

I. 3. Oryantalizan Dönem Attika Seramiği Kronoloji Çalışmaları

Ticaret kolonizasyon hareketleri –Syrakysai (İ.Ö.734), Megara Hyblaea (İ.Ö.730), Gale (İ.Ö.690), Selinus (İ.Ö.630)- Oryantalizan Dönemde Korinth seramiğine kesin tarih verilmesi açısından önemlidir. Bu dönemde Kıta Yunanistan'a ticaret için gelen kolonilerin bıraktığı sikkelerden yola çıkılarak da kesin bilgiler doğrulanmıştır. Bu merkezlerden yola çıkarak Kıta Yunanistan ve Anadolu'da bulunmuş Oryantalizan

²¹ Akurgal, 1997,51-83.

²² E. Akurgal, *Eski Çağda Ege ve İzmir*, İzmir 1993,15.

²³ E.Akurgal, İzmir 1993,15-23.

²⁴ İbid, 1993,15.

²⁵ İbid,1993,20.

²⁶B.Hürmüzlü, Klazomenai'de M.Ö. 7 ve 6. Yüzyıl Bezemeli Vazo Formları, Yüksek Lisans Tezi, İzmir,1995,24-141.

²⁷C. H. Greenewalt "Sardis: Archaeological Research and Conservation Projects in 2003"²².Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt,24–28, Mayıs2004,Konya,81–90.

²⁸R.G. Gürtekin "Wild Goat Style Pottery from Daskyleion" *EgeÜnv. AD*, IV,1996,86–95.

seramikler tarihlenebilmektedir. Amyx'in kronolojisine göre Attika seramiğinin tarihlendirildiği tablo, Lev.XLV.) Attika (İ.Ö.720–600) atölyeleri İ.Ö.750–550 tarihleri arasında en çok yayılım gösteren akım olarak büyük önem taşımaktadır.

Koloni kuruluş tarihlerine göre Naukratis, Histria, Brezan, Olbia, Apollonia, Pontika ve Amysos ortak özelliğe sahiptir²⁹. Bu kentler, İ.Ö.7.yüzyılın sonlarında Yunanlılar tarafından kurulmuştur. Buralardan ele geçen seramikler, İ.Ö.7.yüzyıl sonlarından erken değildir. İ.Ö.7.yüzyılın sonlarından sonra yerleşim görmemiş olan Al Mina ve Mesad Hashavyahu'da yapılan kazılarda oryantalizan döneme ait seramikler ele geçmiştir. Bu iki kentte çıkan seramikler alt sınır kabul edilmektedir³⁰.

Amysos (Samsun), Karadenizin güney kıyılarında kurulmuş bir Miletos kolonisidir. Ele geçen en erken seramikler Geç Oryantalizan döneme aittir³¹. Histria, Karadeniz'in batı kıyılarında kurulmuştur ve seramikler İ.Ö.7.yüzyılın sonuna tarihlenmektedir³². Oryantalizan seramikleri inceleyen Dupont, bu seramikleri Kuzey İonia atölyelerinden geldiğini söylemektedir³³. Berezan, Olbia, Panticapaeum'da İ.Ö.7.yüzyılın son çeyreğine verilen seramikler gün ışığına çıkarılmıştır³⁴.

Nil Deltası'nda kurulmuş olan Naukratis'teki seramikler Beazley³⁵ ve Payne³⁶ tarafından incelenmiştir. Payne, Korinth ile Naukratis arasındaki ticari ilişkilerin Geç Protokorinth Döneminde başladığını söylemektedir. En erken Attika seramikleri ise İ.Ö.620-600 tarihleri arasına verilmektedir. Cook'a göre Naukratis'teki seramiklerin hiç biri İ.Ö.7.yüzyıl sonundan önceye ait olamaz³⁷.

Kolonizasyon hareketleri Anadolu'daki merkezleri etkin bir şekilde yakından etkisi altına almıştır. Smyrna'da İ.Ö. 750-700'lere ait Oinochoe, kantharos, krater,

²⁹Dr. E. Eser, "Kinolis (Ginolu) Kalesi" *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2004/Cilt:21/Sayı 2/171–194.

³⁰İ.Kazmirci, *Klazomenai- Yıldıztepe Nekropolü Orientalizan Seramikleri*, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İzmir, 1988, 9.

³¹Dr. E. Eser, 2004, 171.

³²İ.Kazmirci, 1988, 7.

³³P.Dupont, *Classification et Determination de Provenance des Ceramiques Grecques Orientales Archaiques D'Istros*, Dacia, 27, 1983, 19.

³⁴İbid, 1988, 10.

³⁵Neils, "Corpus Vasorum Antiquorum" *AJA, Online Publications: Book Reviews*, issue 110.3.2006.

³⁶Payne, *Necrocorinthia*, Londra. 1860.2–1.30.

³⁷J.M.Cook, "Amasis and Greeks in Egypt" *JHS*, LVII, 1957, 228.

kotyle-pyxis örneklerinin yoğunluğuna dayanarak Ekrem Akurgal Eski İzmir'in bu yıllarda dünyaya açılma yoluna girdiğini söyler³⁸. Oryantalizan dönemin içlerine kadar Anadolu'da Attika etkisi devam eder.

İonia (Antik Dönemde Batı Anadolu'da Phokaia'dan Güllük Körfezi'nin kuzey kısmına kadar olan bölge) Miletos, Priene, Myus, Ephesos, Kolophon, Erytrai, Klazomenai, Phokaia, Samos, Khios, Teos, ve Lebedos, Karia (Antik Dönemde Batı Anadolu'da kıyı kesimde Köyceğiz ve Dalaman (İndus) Çayına uzanan, iç kesimlerde ise Aydın, Muğla ve Denizli-Tavas İlçesini de içine alan bölge)seramiklerinde, Lydia (Antik Dönemde Manisa ve Uşak illeri sınırlarında) ve Phrygia (Antik Dönemde Lykos (Çürüksu) Ovası, Afyon ve Eskişehir dolaylarını içine alan bölge) bölgesi seramiklerinde Oryantalizan dönem başlarında Attika etkisi Oryantalizan dönem içlerinde yerini Bu döneme damgasını vuran Attika'nın da örnek aldığı Korinth'e bırakır³⁹. Yoğun bir şekilde aryballosların üretildiği kentlerde oinochoe, krater, kotyle, kyliklerde tercih edilen diğer formlar olmuşlardır. Oryantalizan dönemin erken evrelerinde en kaliteli örnekler Samos, Miletos, Rhodos, Erythrai, Ephesos, Khios, Sardis, Taşoz, Smyrna, Larissa'da bulunur⁴⁰. Bu dönemde söz konusu kentlerde doldurma motifleri çok çeşitli olup kabın yüzeyini boş bırakmayacak biçimde kaplamaktadırlar⁴¹. Orta Protoattik Dönemde Oryantalizan akım yaygınlık kazanır, ürünler merkezlerde çoğalır. Doldurma motifleri irileşir.

2.1. Oryantalizan Dönemde Korinth'te Kültürel ve Siyasal Durum

Orta Yunanistan'dan Peloponnesos'a geçildiğinde İsthmos-Berzah Bölgesi'nde en önemli merkez Korinth'tir. Kentin batısında verimli bir ova, ovanın hemen arkasında ise *Akrokorinth* adını taşıyan 600 m. yüksekliğinde bir kale bulunur. Kuzeyden güneye inen kara yolunun ya da doğudan batıya, yani Saron körfezinden Korinth Körfezi'ne küçük bir kesilmeye ulaşan deniz yolunun, bu noktada birbirini kesmesi Korinth'e son derece elverişli stratejik ve ekonomik konum kazandırmıştır.

³⁸ E. Akurgal, Eski İzmir Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı I, Ankara, 1993,43.

³⁹ B.Özer, "2003 Yılı Klazomenai Kazısı; Akropolis Çalışmaları " 22.Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt,24-28Mayıs2004,Konya,1-12.

⁴⁰ H.G.Hanfmann,Archaeological Projects in Canada,Canada,1959,182-193.

⁴¹ İbid,1993,13.

Böylece kısa sürede önemli bir kültürel merkez haline gelmiştir. Dorlar, Peloponnesos'a girdiklerinde ilk olarak Korinth'e ulaşmışlardır. Kentte ailelerin sürdürdüğü krallık İ.Ö.8. yüzyılda ortadan kalkmış, onun yerine Bakhiadlar sülalesi geçmiştir. Korinthliler erken dönemlerde tarımın yanında denizciliğe ve deniz ticaretine önem vermişler, Akdeniz ticaretinde İ.Ö.10.yüzyıldan başlayarak etkin rol oynayan Fenikeliler ile ilişkiler kurarak din ve kültür etkileşiminde bulunmuşlardır. Phoinikeion Dağı'nda tapınım gören Athena Phoinikeia, Korinth'in tanrıçalarından Aphrodite veya Korinth kapları ve çeşitli maden eserlerdeki bezemeler bu etkileşimi gösterirler. Korinthliler erken evrelerde Saron Körfezi'nin kuzeyinde yer alan Megara'yı Heraklesoğulları sülalesinden bir kişinin idaresinde ele geçirmişlerdir. Yüksek bir tepe üzerinde kurulan Akropolis ve onun içindeki megarona göre şehir ve çevresindeki topraklar Megara olarak adlandırılmıştır. Plutarkhos'a⁴² göre, Megara Bölgesi birkaç köyü kapsayan beş yöreden oluşuyordu. Bunlar en sonunda Megara adını taşıyan kentte birleştiler⁴³.

Platon, Yunanlılar'ın uzak ülkelere göçme nedenlerini Yunan ülkesinin darlığında, orada sık sık patlak veren parti kavgalarında ve ayaklanmalarda bulur. İktidardan düşen bir partinin üyeleri, serüven peşinden koşan birtakım insanlarla birlikte, kendilerine daha elverişli hayat koşulları sağlamak üzere uzak ülkelere gitmiştir. Girit, Batı Anadolu kıyıları, Ege adaları Yunanlılar'ın egemenliğinde olduğu için kolonileri daha uzak ülkelerde kurma zorunluluğu ortaya çıkmış; Yunanistan'da pek az toprağa sahip bulunan, buna karşılık gemicilikte ilerlemiş olan şehir devletleri ilk önce koloni kurmaya başlamışlardır⁴⁴.

Bu şehirler arasında, Euboia Adası'nda eski Akha kasabalarından Khalkis ve Eretria, İsthmos Bölgesi'nde Dor şehirlerinden Megara ve doğu-batı ulaşımının kilit noktasında yer alan Korinth önemlidir. Bunların dışında Kuzey Peloponnesos'ta Akhaia, Orta Yunanistan'da Lokris ve Kyklad adaları gelir. Önemli koloni kurmuş olan İonia şehirleri arasında Miletos ve Phokaia yer alır⁴⁵.

Kolonilerin kuruluşunda sistemli hareket edilmiş, göçmenlerin başında önder

⁴²G. Thompson, 1991,78.

⁴³İbid,1991,78.

⁴⁴İbid,1991,157.

⁴⁵İbid,1991,157.

olarak aristokrat sınıftan seçilen *oikist* adı verilen kişiler bulunurdu. Bu önder Delphoi kahinine danışarak şehrin yerini belirler, şehri kurar ve öldükten sonra şehrin resmi meydanına gömülür, halk tarafından *-heros-* kahraman ya da yarı tanrı ilan edilirdi. Elverişli bir ya da iki limana sahip olan şehir surlarla çevrilir, birbirine eşit parsellere ayrılır ve göçmenler arasında paylaştırılırdı. Polis niteliğini taşıyan koloni şehirleri (apoikia) ana şehir karşısında bağımsızdırlar. Özetle koloni şehri yurttaşları, ana şehir yurttaş topluluğundan sayılmazlar. Bu farklılık dini inanışların farklılığına engel olmamıştır. Ana yurttan getirilen ateşin yandığı sunağın etrafında kutsal bayramlar kutlanmış, aynı takvim kullanılmış, şehir hukuku ve fileler düzeni her iki yerde birbirinin benzeri olmuştur. Korinth'in Potideia koloni şehrine her yıl *epidamiurgos* ünvanını taşıyan denetçiler göndermesi de bir başka anlayışı göstermektedir. Apoikialar daha sonraları kurulmuş olan kleruhialar'dan da farklıdır, çünkü kleruhialarda koloni halkı anaşehir yurttaşı sayılırdı. Başlı başına birer polis oluşturan koloni şehirlerinin yanında emporion adını taşıyan, kıyılarda bulunan pazar yerleri de vardı. Yunanlılar esas olarak kıyılarda yerleşmeyi tercih etmişler, yalnız ara sıra Khalkidikia Yarımadası ya da İtalya ve Sicilya'da olduğu gibi, iç bölgelere sokulmuşlardır⁴⁶.

İ.Ö.2.yüzyıla kadar süren bu hareketler sonucunda gerek Akdeniz, gerek Karadeniz'in etrafı kolonilerle çevrilmiş⁴⁷, İ.Ö.6.yüzyıl ortalarından sonra koloni kurmak pek mümkün olmamıştır. Çünkü Doğu'da Pers devleti yeni genişlemelere engel olmuş, Batı'da ise Etrüsklerle birleşen Kartacalılar Yunanlılar'a karşı cephe almışlar ve onların bu bölgelere girmelerini önlemişlerdir⁴⁸.

Yunan kolonilerini Akhalar'ın İ.Ö.1400'den sonra kurdukları kolonilerle karşılaştırırsak, Akhalar'ın gerek Kykladlar ve Girit'i, gerekse Anadolu'nun ve Kıbrıs'ın bazı kıyı bölgelerini işgal ettiklerini ve bunları kendi devletlerine kattıklarını, buna karşılık Yunanlılar'ın fetih emelleri beslemeksizin yalnız tarımsal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için koloniler kurduklarını görmekteyiz. Yunan kolonileri, nitelikleri bakımından, Fenike kolonilerinden ayrılmaktadır. Fenike kolonileri anaşehir

⁴⁶İbid,1991,158.

⁴⁷ E. Eser, "Kinolis (Ginolu) Kalesi" *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2004 ,Cilt:21, Sayı 2/174. Amysos (Samsun), Kerasos (Giresun), Trapezus (Trabzon), Sesamos (Amasra), Kotyora (Ordu), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi).

⁴⁸İbid,1991,159.

Tyros'un doğrudan doğruya egemenliği altında bulunan, ticari ve ekonomik ihtiyaçlar gerektirdiği sürece elde bulundurulmuş bir çeşit pazar yerleriydi. Yunanlılar uzak ülkelerde kurmuş oldukları şehirleri ikinci bir yurt (patris) saymışlar, bu yüzden bu şehirleri kolay kolay elden çıkarmamışlardır. Bu nedenle Yunan kolonileri karşısında Fenike kolonileri her yerde gerilemeye başlamış, ortadan kalkmıştır⁴⁹.

Kolonilerde Korinthliler ile yerli halk arasındaki ilişkiler bu halkın uygarlık düzeyine göre değişmiştir. Kendi benliğini kavrayan askeri düzeni olan, denizcilikte ileri gitmiş bulunan kavimlerin oturdukları ülkelerde koloni kurmak güç olmuş, Yunanlılar'ı bir takım kanlı savaşlar yapmak zorunluluğunda bırakmıştır. Fakat kıyı bölgelerine önem vermeyen, yabancıların buralara yerleşmelerini yalnız bir alışveriş hareketi sayan bazı kavimler Yunanlılar'a karşı cephe almak yerine, İspanya'da olduğu gibi bunlarla dost geçinmenin yollarını aramışlardır. Yunanlılar'ın büyük ve güçlü topluluklar halinde istila ettikleri ülkelerde ise olaylar Avrupalılar'ın Amerika kolonilerindeki olaylar şeklinde gelişmiştir; yani topraklar göçmenler arasında paylaşılmış, yerli halk toprağa bağlanarak toprak sahipleri hesabına çalışmak zorunda bırakılmıştır. Bu durumu gerek Sicilya, gerek İtalya'nın çeşitli bölgelerinde saptamak mümkün olmuştur. Leontinoi ya da Lokroi gibi başka yerlerde ise, Yunanlılar yerlilere önceden vermiş oldukları sözü tutmamış, bunları ani baskınlarla yok etme yollarını aramışlardır. Düzenli örgüte sahip büyük devletlerin elinde bulunan kıyılarda koloni kurmak ise, Yunanlılar için imkânsız olmuştur. Bunlar Asurlular'ın elinde bulunan Kilikia, Suriye ve Filistin kıyılarında tutunamamışlardır⁵⁰.

Yunanlılar'ın kurmuş oldukları kolonilerde saf ırklarını korumak adına aldıkları bir takım önlemler vardı. Mısır'da Naukratis kolonisinde Yunanlılar'ın yerli kadınlarla evlenmeleri yasaktı. Koloni hayatı, Yunanlılara yabancılarla ne gibi ortak niteliklere, edebiyat, din ve geleneklerde kendini gösteren ne gibi bir kültüre sahip olduklarını öğretmiş, bunların ulusal duygularının gelişmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda Yunanlılar kolonilerde, İliada'nın geç parçalarında veya İ.Ö.7. yüzyıl lirik edebiyatında ilk kez söylenen *Panhellen*⁵¹ ve bu sözcükten gelen *Hellen* adını taşımaya başlamışlar, kendilerince anlaşılmayan dili konuşan yabancıları Barbaros

⁴⁹E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, 5. baskı, Ankara, 1995, 175–204.

⁵⁰İbid.1991,161.

⁵¹Thompson 1991, 129.

adını takmışlardır. Bu ırk ayrımını zamanla bir kenara bırakmışlar ve Barbarlar olarak nitelendirlikleri yabancılarla ırk karışıklığı meydana getirmişlerdir⁵².

İ.Ö.8.yüzyıl ortalarına doğru kurulmuş olan Yunan koloni şehirleri ise çevresinde geniş toprakları bulunan tarımsal nitelikte kolonilerdi. Bu koloniler elverişli coğrafi konumlarıyla kısa zamanda gelişmiş, ekonomik bir güç olduktan başka siyasal bir varlık olmakta da gecikmemişlerdir. İşte bu gelişimin sonunda bütün bu ülkeler İ.Ö.6. yüzyılın ortalarına doğru Büyük Yunanistan (Megala Hellas)⁵³ adını almıştır. Yerli kavimlere karşı yapılan çetin savaşıardan sonra Akhaialılar ve Orta Yunanistan kolonistleri tarafından güney İtalya'da kurulan kolonilerin en önemlileri arasında Metapontum, Sybaris, Kroton ve Kavlonia gösterilebilir. Bu şehirler bir süre sonra Batı İtalya kıyılarında Terina ve Poseidonia gibi şehirleri kurmuşlardır. Spartalılar'ın kurmuş oldukları Taras (Taranto), sahip olduğu iyi korunmuş limandan dolayı, pek erken bir ticaret ve sanayi merkezi olmuş, bunun tersine olarak Lokroi'ların Kalabria'nın doğu kıyısında meydana getirdikleri Lokroi gereği gibi gelişmemiş ve Akhaia kolonilerinin gölgesinde kalmıştır. Khalkisliler, Akhalar'dan daha önce Sicilya'ya ulaşmış, adanın doğusundaki verimli vadiler ve ovalarda Naksos, Katania ve Ortygia'yı, kuzeyinde sonraları Messana adını alan Zankle, Mylai ve Hymera'yı kurduktan sonra İtalya'ya geçerek Messina Boğazı'nda⁵⁴ ve Zankle'nin karşısında Region'u kurmuşlardır. Sicilya kolonizasyonundan daha önce Tirhen Denizi'ne ulaştıkları anlaşılan Khalkisliler İ.Ö.750'ye Campania bölgesinde Kyme (Cumae) şehrini kurmuşlardır⁵⁵.

Denizcilikte en ileri giden Korinthliler ilk önce Korkira (Korfu) adasını işgal etmişler, oradan Sicilya'ya ayak basmışlar ve Ortigia adasını Halkisli'lerden alarak, bu adanın karşısındaki toprakları ele geçirerek Sirakuzai adını taşıyan bir Koloni kurmuşlardır. Bu şehir elverişli coğrafi mevkii ve sahip olduğu iki liman yüzünden diğer Sicilya kolonilerini gölgede bırakacak kadar parlak bir gelişim geçirmiş, gerek çevresinde, gerek adanın iç bölgelerinde Akrai, Kasmenai ve Kamarina gibi şehirler kurmuş Sicilya ve Aşağı İtalya tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Sicilya'da Korinthlilerden başka Megarahlar doğuda Megara Hiblaia ve güneyde Selinus,

⁵² Mansel 1991,161.

⁵³ Thompson 1991, 78.

⁵⁴ İbid,1991,79.

⁵⁵ İbid,1991,80.

Rodoslular ise yine güneyde Gela ve Akragas şehirlerini kurmuşlardır⁵⁶.

Sicilya'nın kuzey, doğu ve güney kıyıları Yunanlıların eline Sikel ve sikan gibi yerli kavimlerle yapılan savaşlardan sonra geçmiştir. Motye, Panormos (Palermo) ve Solus gibi üsler kapsayan adanın batı kesiminde İ.Ö.9.yüzyıldan beri batı Akdenizlilerin egemenlikleri altında bulunduran Fenikeliler oturuyorlardı. Yunanlılar adanın batısını da ele geçirmek isteyince Etrüskler'den yardım gören Fenikeliler'e karşı çetin bir savaş açmak zorunda kalmışlar, bunları zaman zaman adanın batı ucuna çıkarmışlar; fakat adadan tamamen çıkaramamışlardır⁵⁷.

Yunanlılar yalnız batıda değil, kuzey yönüne de ilerlemiş, Ege denizi⁵⁸, Çanakkale Boğazı (Hellespontos), Marmara Boğazı (Propontos) ve İstanbul Boğazı'nın (Bosporos) her iki kıyısında koloni şehirleriyle kaplamışlardır. Kuzeye en çok yerleşen Halkidike Yarımadası'na da adını veren Khalkisliler'in yanında, Eretrialılar ve Korintliler de yerleşmişlerdir. Makedonya Kralı II. Philippos Döneminde 32 Yunan şehirden en önemlisi Korinth'in daha sonra Peloponnes Savaşı'nda büyük rol oynayacak olan Potideia'dır⁵⁹.

İ.Ö. 8. ve 7.yüzyılda Hellenler, Geç Hitit kültür merkezleri vasıtasıyla Mezopotamya ülkelerinden kültürel yönden etkilenmişlerdir. Bu kültürel etkileşim din, mitoloji, mimari, seramik, heykel, resim alanlarında olmuştur⁶⁰. Bu dönemdeki Hellen dünyasının giyinişi, taktığı takıları, savaş donanımları, savaş arabaları, at koşum takımları, Fenike, Asur⁶¹, Hitit⁶², Urartu⁶³, Mısır ve Suriye kökenlidir. Bu dönemde ilk kez Korinth⁶⁴ ve Attika atölyeleri figürlü konuları işlemeye başladılar.

Karadeniz kıyıları boyunca Miletos İ.Ö.670 yıllarında 90 kadar koloni kurmuştur. Marmara ve Karadeniz (Pontos Eukseinos) kıyıları boyunca emporion

⁵⁶ İbid,1991,78.

⁵⁷ İbid,1991,160,161.

⁵⁸ E. Akurgal, *Ege ve Batı Uygarlığı'nın Doğduğu Yer, Doğu Helen Kültür Tarihi*, İstanbul, 2000,23.

⁵⁹ İbid,1991,160,161.

⁶⁰ M. Akurgal., *Korinth Seramiği M.Ö. 750-550*, İstanbul,1997,13.

⁶¹ E.Akurgal, *Hatti ve Hitit Uygarlıkları*, İstanbul,1995,Lev.66a.

⁶² Akurgal,1995,134.

⁶³ Akurgal,1995,67.

⁶⁴ C.W. Blegen, H.Palmer, R.S.Young, "Part III,Protocorinthian Period" *ASCS Athens*, 8,1964,50-64.

düzeyindeki bu kolonilere Çanakkale Boğazı'nda Sestos'un karşısında Abydos, Kapıdağ yarımadasındaki dar berzahtaki iki limana sahip Kyzikos, Gemlik Körfezi'ndeki Khios önemlidir. Kolophonlular ise Gemlik Körfezi'ndeki Mirlea (Mudanya), Lampsakos (Lapseki -Çanakkale Boğazında) koloni kurmuştur. Balıkçılıkla zengin ticaret merkezlere potansiyel oluşturacak Amysos (Samsun), Kerasos (Giresun), Trapezos (Trabzon) ile birlikte Karadeniz'in batı kıyısındaki batı, kuzey ve doğu kıyılarında ve büyük ırmakların ağızlarında birtakım balıkçılık istasyonları, Kırım Yarımadası'nda (Tauros Khersonesosu'nda), Kimmeria Boğazı'nda ve Kafkasya kıyılarında ise bazı ticaret limanları kurulmuştur. Karadeniz'in batısında en önemli şehirler Apollonia, Mesembria, Tomoi (Köstence), İstros, Dinyestr ağzında Tiras, Bug ağzında Olbia idi. Kırım yarımadası'nda Teodosia, Kimmerya boğazı'nda Pantikapaion (Kerç), Phanagoreia, Azak Denizi'nde Don ağzında Tanais başlıca İon koloni merkezleri idi. Karadeniz'in doğu kıyılarında ise Dioskurias önem kazanmıştı⁶⁵.

Marmara kıyılarında oturan Traklar, Misler, Frigler'den sadece Frigler siyaset ve kültür alanında yer almışlardır. Karadeniz'in batısında oturan Traklar, akrabaları diğer kavimler, kuzey ve doğuda oturan Kimmerler ve ardından İskitler ve Sarmatlar, kıyılara fazla önem vermediklerinden ve gemicilikte geri kalmış olduklarından, İonlar'a karşı koyamamışlardır. İon göçmenlerini çeken bütün bu kıyılarının hinterlandı çok ve çeşitli doğal zenginliklere sahip bulunuyordu. Marmara'nın üzüm bağları ve zeytinlikleri, boğazların balık zenginliği, doğu ve güney Karadeniz kıyılarının ormanları, güney Rusya ve en çok Kırım'ın buğday tarlaları, Rusya içerlerinden getirilen köleler, hayvan postları, yapağı, kereste, Ural taşları ve madenleri, Yunanlıların fırtınaları ile ün kazanmış olan Karadeniz'e bu derece rağbet göstermelerinde başlıca etken olmuştur. Kolonilerin büyük bir zenginliğe kavuştuğunu, en çok Kırım kolonilerinin Yunanistan'a geniş ölçüde tahıl sevk etmeye başladığı bilinir. Fakat Yunanistan'dan uzak yerlerde, savaşçı kavimlerle sürekli uğraşmak zorunda kalan Yunanlılar bu ülkelerde, İtalya veya Sicilya'da olduğu gibi, siyaset ve kültür alanlarında büyük bir varlık gösterememişlerdir⁶⁶.

Aioller ve İonlar kuzeyden başka kendi ülkelerine daha yakın olan Doğu Akdeniz'e de girmek istemişler, Pamphylia'da -Antalya'nın düzlük bölgesinde-

⁶⁵ İbid,1991,151-161.

⁶⁶ İbid,1991,151-161.

koloniler kurmuşlardır. Bunların en önemlisi bir liman şehri olan ve Kyme tarafından kurulduğu ileri sürülen Side'dir. Side'nin batısında bulunan Argos'un bir kolonisi Aspendos (Belkıs) ve Perge⁶⁷ (Aksu) kurulmuştur. Fakat Yunanlılar, dağlık Kilikia'da kurdukları bazı koloniler dışında, Asurlular'ın elinde bulunan ovalık Kilikia ve Suriye kıyılarında tutunamamışlardı. Ancak Asur egemenliğinin yıkılışından sonra (İ.Ö.612) Kilikia'da bazı koloniler kurulmuştu. Bunlar arasında Nagydos (Bozyazı) ve Kelenderis (Gilindere) yer alır. Kuzey Suriye'de Al-Mina'da (Süveydiye) İ.Ö.8.yüzyıla dayanan bir Yunan ticaret üssü yer alırdı. İonlar Mısır'da, Nil kollarının en batısında Mısır kralı Psammetik'in Naukratis adında bir şehir kurmuşlardır (İ.Ö.650). Kentlere polis karakteri verilmiştir. Miletos, Sisam ve Aigina ticaret şehirlerinin ayrı, diğer Yunanlılar'ın ise "Hellenion" adını taşıyan ortak birer emporionu vardı. Yunanlılar Naukratis'e önem vermişlerdir. Bunun en önemli nedeni kentin Afrika ile Akdeniz ticaretinde çok önemli bir yeri olmasıdır. Büyük ticaret ve transit merkezlerinden biri olan Naukratis İskenderiye'nin kuruluşuna kadar önemini korumuştur.

Smyrna, Kolonizasyondan etkilenen önemli bir merkezdir. Attika etkisi gösteren eski İzmir Oryantalizan dönemin ortalarına doğru bu etkiden sıyrılıp İ.Ö. 6.yy'ın 2. yarısına kadar diğer Anadolu'daki merkezler gibi Korinth'in pazar alanlarından biri olur⁶⁸.

Miletos'da Korinth atölyelerini taklit eder. Orta Protokorinth dönemin ortalarından itibaren tamamen Korinth etkili üretimler yayılım gösterir⁶⁹. Kap formundan bezemesine tümüyle yerel üretimler, Korinth atölyelerini baz almışlardır.

Daskyleion ve Klazomenai Oryantalizan dönem örnekleri bezeme gelişiminden kapların gelişimine kadar Korinth benzeri mallar üretirler. Erken Protokorint örneklerdeki özenli işçilik, Transisyonel döneme doğru kalitesini yitirir⁷⁰.

1937 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından Topkapı sarayının ikinci avlusunda yapılan kazılarda İ.Ö.7. yüzyıla ait protokorinth vazo kırıklarına rastlanılmış, bunlar sayesinde Byzantion'un İ.Ö.7.yüzyılın ilk yarısında kurulmuş olduğunu bildiren tarih

⁶⁷ Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası, İstanbul, 1993,44.

⁶⁸ A.B. Bayraktaroğlu, 1993,12.

⁶⁹ İ. Fazlıoğlu,1989,62.

⁷⁰ İbid,1993,13.

geleneğinin doğruluğu meydana çıkmıştır. Bu bakımdan kesin tarih vermesi açısından kolonizasyonun önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

2. 2. Korinth'te Sanattaki Etkiler ve Eserler

Mimari alanda Korinth'te Oryantalizan Dönem boyunca, Arkaik Dönemin güçlü yapılarına bir hazırlık niteliğinde ahşap, kerpiç ve geç evrelerinde de taş yapı malzemesi kullanılarak yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Bu dönemin Korinth'e özgü en önemli tapınağı Apollon kültü ile ilgilidir. Bu dönemdeki diğer önemli sayılan yer Sicilya'da Megara Hyblaia, en erken Stoa veya şehirle ilgili merkezi açığa çıkarılmıştır (İ.Ö.650–625).

Plastik sanattaki etkiler, Attika ile paralellik gösterir. Buna göre Korinth'in kurduğu kolonileri ve gelişen ticareti sayesinde Girit'ten birçok küçük eser ithat edilmiştir. Bunlar büyük boyutlu heykeller değil Oryantalizan Dönemin klasik Fildişi, akşap, kireç taşı malzemelerinden üretilmiş Daedalik stildeki cepheden kadın heykelcikleridir. Bu stilin kökenine dönük ipuçları çok sevilen figür tiplerinden birisi olan cepheden tasvir edilen kadın tasvirlerinin tanrıça figürleri, bir dizi pişmiş topraktan kalıp yapımı plaka üzerinde çok sevilen bir figür olan Astarte şeklinde özellikle Suriye'de karşımıza çıkmaktadır. Korinth'e bu tür bir plaka İ.Ö.7. yüzyılda ithal yoldan ulaşmıştır. Bunun yanı sıra aynı merkezde, tam anlamıyla doğulu tipteki bir figür için yerel olarak yapılmış bir kalıbı da bulmuştur. Kalıbın Yunan dünyasına tanıtılması, özellikle Daedalik stil ile ilişkili figürler ile olan bağlantısından dolayı oldukça önemlidir. Bu sayede figürler seri halde üretilmiş, böylece sonuçta form klişeleşmiş ve figür tiplerinin de uzunca bir süre yaşamasına katkıda bulunmuştur⁷¹.

Ticaret kolonizasyon hareketleri-Syrakysai (İ.Ö.734), Megara Hyblaea (İ.Ö.730), Gale (İ.Ö.690), Selinus (İ.Ö.630) -Korinth seramiğinin kesin tarih vermesi açısından önemlidir. Bu merkezlerden yola çıkarak Kıta Yunanistan ve Anadolu'da bulunmuş Oryantalizan seramikler kolay tarihlenebilmektedir. Korinth seramiğinin kronolojisini Payne kurmuştur. Seramiklerle birlikte bulunan sikkelerde kesin tarih vermesi açısından önemlidir. Bu dönemde Kıta Yunanistan'a ticaret için gelen

⁷¹ J. Boardman, Yunan *Heykeli-Arkaik Dönem*, İstanbul,1991,12–20.

kolonilerin bıraktığı sikkelerden yola çıkılarak da kesin bilgiler doğrulanmıştır.

Bu dönemdeki formların tanımına, kullanım amaçlarına kısaca değinecek olursak, kuşkusuz Bu dönemde en çok kullanılan aryballoslar dikkat çekicidir. Aryballoslar, Korinth'te Protokorinth Dönemden itibaren vazolar içersinde çok bol rastlanan kendine özgü bir kap türüdür. İçerisine parfüm gibi kozmetik sıvılar konuyordu. Bunların biçimlerinde ve bezeme stillerindeki tipolojik gelişme güvenceli bir kronolojinin oluşmasını sağlar. Aryballoslar Erken Protokorinth Dönemde geniş kaideli ve küresel gövdeli bir biçime sahiptirlar (Lev.XXVI 73.a). Orta Protokorinth Dönemde konikal, Geç Protokorinth Dönemde ovoid gövdeli bir biçim alırlar (Lev.XXVI 73.b). Geçiş Döneminde formlar büyür, genişler ve kabalaşır. Amyx, Protokorinth Dönem aryballoslarının Korinth yaratası olduğunu söylerse de bu konuda Payne'in önerisi, bu tip kapların Girit'ten esinlenerek ortaya konduğu, daha doğru bir görüştür. Aryballoslardaki Doğulu küresel formlar, Erken Protokorinth Dönemde olduğu kadar, E. Akurgal'ın belirttiği gibi, Erken Korinth Döneminde bile Doğulu örneklere bağlıdırlar⁷².

2. 3. Oryantalizan Dönem Korinth Seramiği Kronoloji Çalışmaları

Ticaret kolonizasyon hareketleri –Syrakusai (İ.Ö.734), Megara Hyblaea (İ.Ö.730), Gale (İ.Ö.690), Selinus (İ.Ö.630) Oryantalizan Dönemde Korinth seramiğinin kesin tarih vermesi açısından önemlidir. Bu merkezlerden yola çıkarak Kıta Yunanistan ve Anadolu'da bulunmuş Oryantalizan seramikler kolay tarihlenebilmektedir. Korinth seramiğinin kronolojisini Payne (1933)⁷³ kurmuştur. Seramiklerle birlikte bulunan sikkelerde kesin tarih vermesi açısından önemlidir. Bu dönemde Kıta Yunanistan'a ticaret için gelen kolonilerin bıraktığı sikkelerden yola çıkılarak da kesin bilgiler doğrulanmıştır.

Doğu etkilerini ilk önce Payne ele almıştır. Korinth seramiği üzerine yapılan çeşitli kronolojik tasnifler vardır (Lev.XLVI Tablo 132). İlk kez Johansen (1923), Protokorint Dönem'le ilgili seramikleri ele almıştır. Ardından Payne (1933), Korinth

⁷²M.Akurgal, 1997,135.

⁷³Payne, *Necrocorinthia*, Londra. 1860, 2–1.30.

seramiğini kronolojik bir sisteme oturtmuştur. Daha sonra yapılan tasnifler birbirlerinden farklı önerilerden oluşmaktadır⁷⁴.

Ekrem Akurgal genel rakamlardan oluşan Payne'in kronolojisini kabul ettiğini söyler⁷⁵. Kronoloji konusunda en son olarak yeni tarihler öneren Amyx'dir (1988). Amyx'e göre bu, kökeni Payne'ye dayanan bir tarihleme olup, ancak Amyx'in de öngördüğü en çok 10, en az 5 yıllık tarih değişikliklerinin gereksiz oldukları belirtmektedir. E. Akurgal'ın ifade ettiği gibi, itibari de olsa bir birliklilik sağlamada 25 yıllık zaman dilimlerinden oluşan Payne'nin kronolojisi en uygun tarihleme olarak kabul edilmektedir⁷⁶.

Korinth (İ.Ö.750-600) atölyeleri stil akımları arasında İ.Ö.750-550 tarihleri arasında en çok yayılım gösteren seramik stil akımı olarak büyük önem taşır. Korinth seramiği kesin kronolojiye sahip olduğu için tarihleme bakımından büyük önem taşır. Korinth İ.Ö.7.yüzyılda seramik sanayisinde dünyanın başta gelen merkezi olmuştur. Korinthli ustalar ürünlerini amaca uygun boyutlarda düzenlemişlerdir. Seramikleri boyayan sanatçı atölyeleri dünyanın pek çok merkezinde üretimlerini sergileyerek, uluslararası üne kavuşmuşlardır.

Naukratis, Nil Deltası'nda kurulmuş olan, Korinth seramikleri Beazley⁷⁷ ve Payne tarafından incelenmiştir. Payne, Korinthle Naukratis'in ticari ilişkilerinin Geç Protokorinth Döneminde başladığını söylemektedir. Cook'a göre Naukratiste geçmiş Yunan seramiklerin hiçbiri İ.Ö. 7.yüzyıl sonundan önceye ait olamaz⁷⁸.

İ.Ö.8. yüzyılın ortalarından itibaren Korinth çanak-çömleği form ve stil bakımından doruk noktaya çıkmıştır. Korinthli ustalar, İ.Ö.750'de geometrik gelenekten uzaklaşarak yepyeni bir akıma girmiştir. Korinth'in iyi biçimlendirilmiş ve belli bir düzen içerisinde bezenmiş Geometrik vazolarındaki bezemeler, metal işçiliğindeki oymacılık sanatından gelen yeni bir tekniğin denendiği; iç detayları kazıma ile verilen tasvirli ve öykücü konulu yeni ürünler üreten Korinth, antik Yunan sanatında geometrik üslubu terk eden kenttir. Oryantalizan dönemin erken evresinde deniz kuşları işlenmeye

⁷⁴ İbid,1997,104.

⁷⁵ İbid,1997,105.

⁷⁶ İbid,1997,106.

⁷⁷ Neils, "Corpus Vasorum Antiquorum" *AJA, Online Publications:Book Reviews*, issue 110.3.2006.

⁷⁸ J.M.Cook, "Amasis and Greeks in Egypt" *JHS*, LVII,1957,228.

başlanmış, geç evrelere doğru Asur ve Geç Hitit'in aslan ve hayali yaratıkları sevilen figürler arasında yerini almıştır. Yakın Doğu sanatı ile Korinth atölyeleri Oryantalizan Dönemle birlikte en etkin ve yayılımcı atölyeler olmuştur. Korinth, Oryantalizan stile ilk uyum sağlayan ve üretimler ile koloni ticaretiyle yayılım gösteren seramikler üretmiş ilk kent olma özelliğini taşır⁷⁹.

⁷⁹ T. Bakır, *Korinth Seramiğinde Aslan Figürünün Gelişimi*, İzmir, 1982, 8-33, 74-89.